

GENERALITAT
VALENCIANA

parc natural
del penyagolosa

monument natural
camí dels pelegrins
de les useres

el Gegant

INFO quadrimestral del
Parc Natural de Penyagolosa i Monument Natural
Camí dels Pelegrins de les Useres
Nº 25 maig-agost 2025

01

EL MERAVELLÓS CEL NOCTURN
DEL PN DE PENYAGOLOSA

04

SOBRE LA TROBALLA DEL
CARAGOL TERRESTRE DE BOCA
ANGOSTA AMENAÇAT AL P.N. DE
PENYAGOLOSA: UN REFUGI DE
VERTIGO

07

NOTÍCIES DE LA NATURA:
MAIG-AGOST 2025

10

NOTÍCIES DEL PARC I DEL
MONUMENT NATURAL

13

LA FITXA:
GERANI DE PENYAGOLOSA
(*ERODIUM CELTIBERICUM*)

14

EDUCACIÓ AMBIENTAL I
INTERPRETACIÓ DEL
PATRIMONI

16

MANTENIMENT DEL PARC: ELS
TREBALLS DE LES BRIGADES

El meravellós cel nocturn del Parc Natural de Penyagolosa

Enric Marco Soler i Ángel Morales Rubio.

Salvem la nit / Universitat de València

Cel Fosc, associació contra la contaminació lumínica

Coordinadora en defensa de los bosques del Túrria

Nosaltres, urbanites, acostumats a viure sota una nit crepuscular eterna a causa de l'enllumenat excessiu de les ciutats, ja no som conscients de com és el cel nocturn de veritat.

Aquesta sensació d'adonar-nos de sobte que el cel que tenim per sobre de nosaltres és realment ben diferent del de la ciutat, més negre, més profund i ple d'estrelles, l'hem tinguda cada vegada que hem arribat al Parc Natural de Penyagolosa. Fa realment poc que hi venim cada any. Només des del 2023 hi hem fet estada, invitats pel Parc Natural, per explicar les bondats d'aquest indret a la nit i els perills de l'excessiu enllumenat artificial nocturn, nefast per al benestar de la vida silvestre i devastador per a la salut humana.

Podríem considerar la visió de la Via Làctia com un indicador de la qualitat de la nit. I, a l'estiu, quan ens acostem al Centre d'Interpretació, la nit del P.N. de Penyagolosa destaca per la foscor, amb la banda galàctica que s'aixeca directament sobre el Gegant, com un glop d'estrelles que ixen d'un imaginari volcà. Aquesta consciència d'observar la Galàxia sempre impressiona els visitants que ens acompanyen. La banda de llum i pols estel·lars, plena d'estrelles, ix pel sud des de la muntanya mateix, travessa la volta celeste, passant per la constel·lació del Cigne i acaba a l'altra part del cel, en la constel·lació de Cassiopea. La contemplació d'aquesta meravella celeste permet situar el nostre egocentrisme en la justa mesura. No som res front a l'immens univers.

Aquests pensaments del què som realment els humans ens envaeixen especialment en indrets com aquest parc natural, en el qual podem mirar i veure el cel nocturn tal com és, lliure d'intromissions lumíniques artificials. Hem de reconèixer que som uns afortunats de gaudir d'aquesta experiència, ja que segons el *The new world atlas of artificial night sky brightness*, estudi publicat el 2016, el 60% dels europeus i quasi el 80% dels nord-americans no podem veure la banda brillant de la nostra galàxia, la Via Làctia, a causa dels efectes de la il·luminació artificial nocturna i que un 83% de la població mundial, i més del 99% de les persones als Estats Units i Europa, viuen sota cels amb algun grau més o menys elevat de contaminació lumínica. Ara, nou anys més tard, la situació és molt pitjor ja que la brillantor artificial del cel augmenta entre un 2 i un 10% cada any, segons alguns estudis.

El P.N. de Penyagolosa manté encara una nit ben fosca malgrat que les zones pròximes a l'horitzó en direcció sud brillen per la llum artificial de les ciutats llunyanes com ara Castelló de la Plana, l'Alcora, Onda i Sagunt.

Per altra banda, hi ha una nombrosa fauna nocturna que viu al parc: des d'aus rapinyaires com el duc, el xot i l'òliba; mamífers terrestres com la rabosa, el teixó i la geneta; mamífers voladors com el rat-penat de bosc i la rata penada orelluda daurada, així com també amfibis com el tòtil. Aquest a la nit, molt sovint, emet el seu cant, que és d'un to agut, oclusiu i musical, amb intermitències que oscil·len d'un a tres segons. Aquest cant aflautat és molt semblant al que fa el xot, amb el qual de vegades es confon. Per a totes les espècies nocturnes la nit és un refugi, amb temperatures més suaus, i que els permet amagar-se millor de les seues preses o dels seus depredadors.

És per això que la més lleugera introducció de llum artificial nocturna en els seus hàbitats afecta greument els seus comportaments, com ara els desplaçaments, la cacera, el camuflatge o la reproducció.

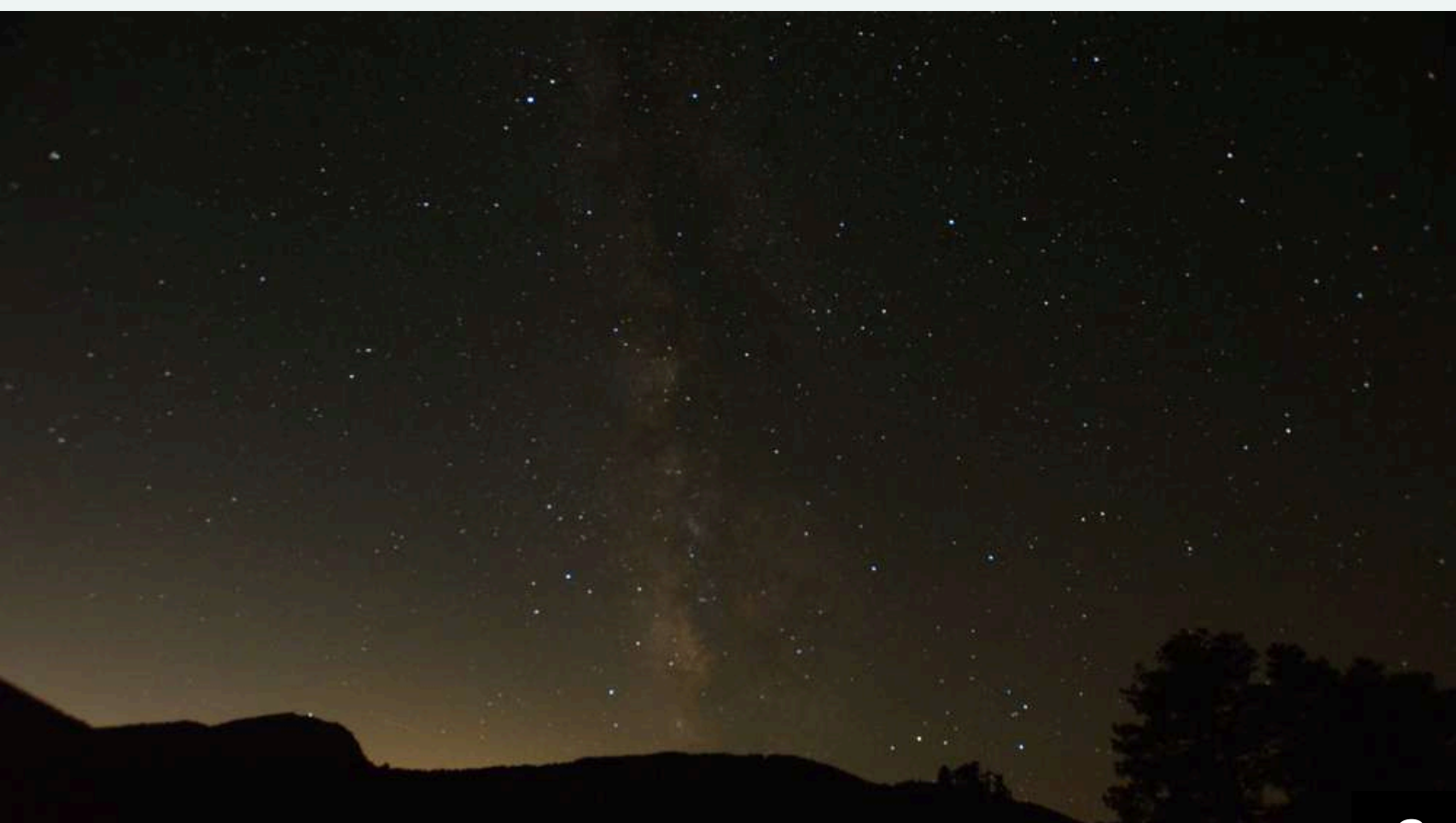

Tanmateix, els principals perjudicats per la contaminació lumínica són els insectes nocturns com ara les arnes. En volar en la foscor, es guien per la diferència de lluminositat: el cel, il·luminat per les estrelles i la Lluna, és més brillant, mentre que la terra és més fosca. Quan en el seu trajecte troben una llum artificial, aquesta els atrau de manera irresistible i inicien un vol circular al seu voltant, intentant mantenir-la per dalt d'ells. Aquest comportament, repetit sense descans, sovint acaba portant-los a la mort per esgotament.

Així doncs cal que evitem els llums artificials permanents als espais naturals, però també a les zones rurals fora de les poblacions, ja que aquests sempre alteraran els ecosistemes nocturns.

Enguany, en acabar l'activitat nocturna amb els visitants, férem una ruta nocturna amb fotòmetres per les carreteres de la comarca i vam arribar fins Atzeneta del Maestrat, passant per Vistabella i Xodos, i comprovàrem la meravellosa foscor del cel nocturn i com es mantenia al llarg del camí. Els pobles pròxims de la comarca del Maestrat i de l'Alcalatén destaquen per la foscor del cel nocturn a causa de la poca població, pobles menuts i algunes actuacions de canvi d'enllumenat encertades com els LED supercàlids, poc contaminants, instal·lats a Xodos, per exemple.

La nit és necessària. És fonamental per a la vida silvestre i per a la nostra salut com a humans. No permetem que ens la furtem. No volem viure en una contínua nit crepuscular. Salvem la nit.

Sobre la troballa del caragol terrestre de boca angosta amenaçat al P.N. de Penyagolosa: Un refugi de *Vertigo*

Alberto Martínez-Ortí.

Departament de Zoologia, Fac. de CC. Biològiques, Universitat de València i MVHN-i\Biotaxa.

Email: alberto.martinez@uv.es

Recentment ha tingut lloc la troballa d'una nova espècie de mol·lusc terrestre al nord-est del Parc Natural de Penyagolosa (Fig. 1), durant la realització dels Projectes PRTR-ESMOLINCO, finançat per Fons europeus NextGeneration i QUATEXT" PID2021-122533NB-100 i PID2024-157622NB-100 , finançats pel Ministeri de Ciència, Investigació i Universitats.

Es tracta d'un xicotet caragol terrestre de "boca angosta" (nom comú) *Vertigo angustior* Jeffreys, 1830, amb una petxina amb quasi 2,0 mm d'altura i que s'identifica per diferents caràcters, com ser levògira, presentar en la superfície estries fortes, espaiades i de distribució uniforme i quatre plecs típics en l'obertura, angular, parietal, columelar i palatal (Figs. 2 i 3).

Aquest caragol necessita per a viure un substrat calcari amb un alt grau d'humitat, arribant fins i tot a estar xopat, per la qual cosa la seua vida transcorre al costat de les fonts o brolladors, en vores de llacs o llacunes, on el nivell de l'aigua no fluctua, i en xicotets cursos d'aigua que presenten un cabal continu. Viu associat a la vegetació fontanal i de ribera i s'alimenta de microorganismes que creixen sobre les seues fulles i de la fullaraca en descomposició. En condicions més seques, es refugia en l'humus, sota la fullaraca i entre les molses del substrat de la vora perifèrica dels aiguamolls on viu. Si la sequera és extrema o perdura en el temps, espècies com aquesta desapareixen per sempre.

Fig.1. Curs d'aigua en la zona nord-est del P.N. de Penyagolosa on s'ha trobat recentment *Vertigo angustior*.

A nivell reproductiu és una espècie hermafrodita, però igual que en altres micromol·luscos és molt possible l'autofecundació, principalment quan la densitat de població és baixa i, per tant, quan més difícil és trobar parella. La seua longevitat aconseguix els 16 mesos.

Vertigo angustior està inclòs en el llistat de l'Annex II de la Directiva d'Hàbitats de la Unió Europea (92/43/EEC de 1992), amb el criteri "dependent de la conservació", i en el Llistat d'Espècies Silvestres en Règim de Protecció Especial (LESRPE) (BOE nº46, Reial decret 139/2011, de 4 de febrer). A més, també està avaluat per a Europa en la Llista Roja de la Unió Internacional per a la Conservació de la Naturalesa (UICN), amb la categoria de "Vulnerable A2ac+3c" i finalment està inclosa en l'Atles i Llibre Roig dels invertebrats amenaçats d'Espanya, amb la categoria de "En Perill Crític [CR B1ab(iii)]". Quant a les CCAA a Aragó (BOA: Decret 129/2022) i a Catalunya (BOGC: Decret 172/2022) apareix llistada en catàlegs de protecció amb la categoria de "En Perill d'Extinció".

Es tracta d'una espècie europea amenaçada, escassament representada en la península ibèrica, amb poblacions molt pobres en nombre d'individus, i on en la Comunitat Valenciana només es coneixia viva prèviament en altres tres paratges, en un dels quals ja es considera extinta per l'acció humana. Aquesta espècie és altament dependent de la conservació del seu hàbitat, de manera que qualsevol alteració pot causar una regressió poblacional considerable o fins i tot arribar a la seua desaparició definitiva. El seu hàbitat està constituït per xicotets enclavaments (refugis) molt fràgils, prop de fonts i xicotets rierols que sorgeixen de les mateixes fonts.

Fig.2. *Vertigo angustior*. Detall de la petxina (1,6 mm d'altura)

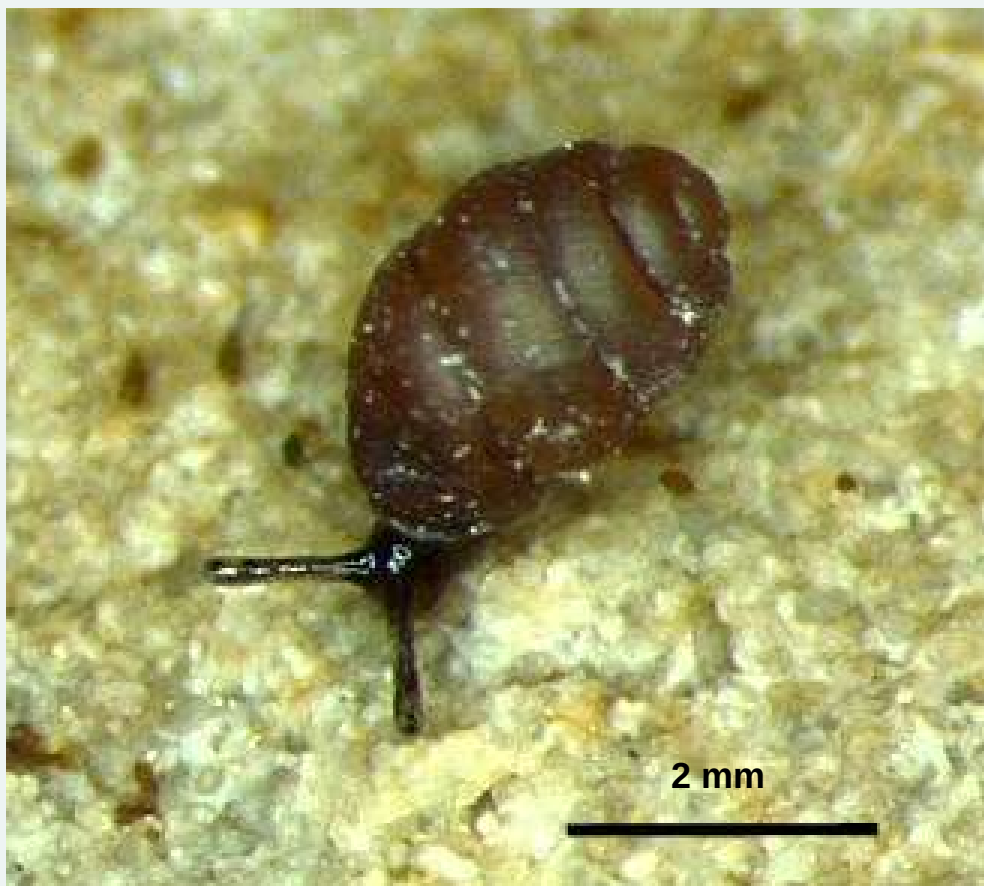

Fig.3. *Vertigo angustior*. Exemplar del P.N. de Penyagolosa.

L'acció humana, les condicions climàtiques cada vegada més adverses, amb períodes cada vegada més amplis de sequera, i l'augment de la temperatura mitjana anual i amb ocasionals pluges torrencials, afecten greument aquesta espècie. La seua presència en el Parc Natural de Penyagolosa amplia la seua presència en la Comunitat Valenciana, localitzant-se en diversos punts al llarg d'un rierol i en una font pròxima, i és de gran importància per a la seua conservació per tractar-se d'un parc natural autonòmic i al seu torn estar inclòs en una àrea de la Xarxa Natura 2000, la qual cosa ens permet aconseguir un grau major de protecció, i arribar a considerar aquest parc natural un refugi segur per a aquest caragol en territori valencià.

Quant a les accions de conservació previstes per al caragol de boca angosta estarien la inclusió en el Catàleg Valencià d'Espècies de Fauna Amenaçades, el monitoratge de la població present al parc, la conservació i el manteniment de la vegetació fontanal i de ribera pel seu efecte per a la cria, refugi i alimentació de la població, estudis científics que contribuïsquen a conèixer millor la biologia i ecologia de l'espècie al parc i el manteniment d'un cabal mínim que garantisca un nivell d'aigua en qualsevol punt del llit i de la font durant tot l'any, amb especial atenció en època estival, per a evitar danys irreversibles sobre la població. Finalment, a nivell educatiu donar a conèixer la importància de conservar aquesta espècie a les autoritats municipals i a la resta de ciutadans.

Notícies de la natura maig-agost 2025

Esta secció es va crear per donar a conèixer alguns dels esdeveniments més significatius que tenen lloc cada quadrimestre en el medi natural del Parc Natural de Penyagolosa. Pots participar-hi aportant les teues observacions, vivències o fotografies, fent-les arribar a: parque_penyagolosa@gva.es.

Durant el primaveral mes de maig els camps van cobrar una nova vida. El Parc Natural de Penyagolosa i els seus voltants van conformar una gran extensió de verd, amb diverses tonalitats, conseqüència de les recents pluges. El camp es va recobrar amb una nova ona de vida.

No era rar poder observar orquídies en l'entorn. Vam poder constatar diverses espècies com la *Cephalanthera longifolia* i la *Ophris sphegodes* per la zona de l'Alforí, a més de *Cephalanthera rubra* i la *Dactylorhiza fuchsii* en els barrancs més humits del parc. En els camps contigus a l'Espino creixien centenars d'orquídies *Anacamptis morio*, mostrant-se com a xicotetes taques habitades en una mar de verd homogeni. Es diu que la flor de la *Anacamptis morio* recorda a una mena de capells que utilitzaven els bufons durant el Renaixement, amb cresta i orelles, "morios". L'origen pot ser que vinga d'això.

Les primeres setmanes del mes rebem l'arribada dels aligots vespers europeus (*Pernis apivorus*), acabats de vindre de les seues casernes africanes on van passar l'hivern per a, després en els mesos d'estiu nidificar en els nostres boscos. Són rapaços forestals de grandària mitjana que s'alimenten principalment d'insectes voladors, especialment abelles, vespes i borinots, encara que també puga consumir altres preses com a xicotets vertebrats.

Anacamptis morio
(Autora: Sandra Tur Kim)

Guatla (*Coturnix coturnix*)
(Autora: Sandra Tur Kim)

A mitjan maig vam tindre la sort de trobar algun exemplars de búgula de bosc (*Ajuga pyramidalis*), espècie en perill d'extinció a la Comunitat Valenciana, ja que el límit meridional de la seua distribució es troba en el propi parc natural. A més es va deixar veure un exemplar de *Oedionychus cincta* al Pinaret, xicotet coleòpter conegut com una mena de "escarabat de les fulles". Aquest es troba principalment en l'oest i el nord peninsular, per la qual cosa les cites de l'espècie resulten relativament escasses en les nostres terres.

Conforme a l'avifauna es van començar a escoltar aus com la guatla (*Coturnix coturnix*) en els camps de cultius del Pla i alguns rapinyaires nocturns com el mussol europeu (*Athene noctua*) i el xot eurasiàtic (*Otus scops*). També es van començar a veure i escoltar enganyapastors europeus (*Caprimulgus europaeus*), aus de coloració críptica que es poden veure molt sovint en les carreteres durant la nit, enlluernades pels fars dels cotxes. En ser nocturnes i estrictament insectívores aprofiten les carreteres que els proporcionen una vista més àmplia de l'ambient per a poder caçar a les seues preses voladores.

Amb el mes de juny van vindre també algunes observacions interessants com l'observació d'un falcó cama-roig (*Falque vespertinus*) en els terrenys del Mas de Peregrí, au reproductora a Europa Oriental. A vegades alguns individus passen per Espanya de manera infreqüent i ocasional.

Curiosament, en el transcurs del vital riu Carbo es van detectar indicis de llúdria comuna (*Lutra lutra*).

Búgula de bosc (*Ajuga pyramidalis*)
(Autora: Sandra Tur Kim)

Xot eurasiàtic (*Otus scops*)
(SEO Birdlife)

Aquests mesos van ser molt favorables per a l'observació de papallones, entre les quals va destacar la vanesa americana (*Vanessa virginiensis*) en les fal·des del pic Penyagolosa. Resulta una espècie de papallona migradora originària de Amèrica del Nord que, mitjançant els seus propis recursos ha aconseguit arribar a la península i començar a expandir-se des del nord i oest. Es van veure a més diverses papallones nocturnes, esfinxs (erugues i adults), com l'esfinx de les lleteres (*Hyles euphorbiae*), la del til·ler (*Mimas tiliae*), i l'esfinx ratllada (*Hyles livornica*). Cal destacar la popular papallona isabelina (*Graellsia isabellae*), d'un verd destacat amb "ratlles" marrons que representen un preciós mosaic per a la vista. Habiten pinedes i es van poder trobar tant erugues com papallones, aquestes últimes atretes per la llum.

Per damunt del poble de Vistabella del Maestrat va aparèixer en un parell d'ocasions un exemplar adult de aufrany (*Neophron percnopterus*), i en el Pla de Vistabella i al parc natural van niar diverses parelles d'espècies rapinyaires com l'esparver (*Accipiter nisus*), l'aligot (*Buteo buteo*), l'àguila marcenca (*Circus gallicus*), l'esparver cendrós (*Circus pygargus*), l'àguila calçada (*Hieraaetus pennatus*), l'aligot vesper europeu (*Pernis apivorus*),...

A mitjan agost ja es van començar a veure rapinyaires en pas i un altre tipus d'aus, perquè ja havia començat la migració postnupcial.

Vanesa americana (Vanessa virginiensis)
(Autor: Jose Manuel Gracia Soto)

Notícies del Parc i del Monument Natural

Projecte Flow4Bio: boscos fluids per a la biodiversitat i les persones

Al parc natural estem col·laborant amb SEO/BirdLife en un projecte denominat **“Flow4Bio: boscos fluids per a la biodiversitat i les persones”**, que promou un model de turisme sostenible en entorns naturals, especialment en zones rurals que s'enfronten a importants desafiaments demogràfics.

Flow4Bio va començar a Catalunya l'any passat amb la participació del Centre de Ciència i Tecnologia Forestal de Catalunya, la ja esmentada SEO/BirdLife, Fundació Emys, Fundació Trencas i la Diputació de Girona, i posteriorment s'ha estès a diverses comunitats autònomes amb el suport de la Fundación Biodiversidad del Ministeri per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic, i finançat per la Unió Europea.

La massificació en els espais naturals protegits és una problemàtica en augment, ja que els visitants acudeixen atrets pel paisatge i les activitats d'oci que es poden fer en ells. D'altra banda, estos llocs solen estar (com en el cas de Penyagolosa) en regions o municipis majoritàriament rurals, on es pateixen processos de despoblació juntament amb episodis estacionals o puntuals d'alta freqüentació.

Per a analitzar la situació del parc natural, s'estan duent a terme uns treballs per a avaluar l'estat ambiental de diferents zones amb alta i baixa freqüentació de persones, identificant els impactes que es produeixen sobre ells. Mitjançant càmeres de foto parany i gravadores de so s'estudiaran aspectes com l'índex de biodiversitat potencial (IBP) i espècies indicadores, i s'obtindran dades per al càlcul de la capacitat de càrrega.

La informació aconseguida, juntament amb altres actuacions que es realitzaran en el futur, ajudaran a crear un model de gestió en el qual l'afluència de visitants siga compatible amb la conservació dels valors naturals d'un lloc tan especial com Penyagolosa.

Reunió ordinària de la Junta Rectora del Parc Natural de Penyagolosa

El passat 17 de juliol, en els locals de l'Antiga Presó de Vistabella del Maestrat va tindre lloc la reunió ordinària de la Junta Rectora del Parc Natural de Penyagolosa en la qual participen els diferents representants institucionals i socials que conformen la Junta. Esta vegada ens vam trobar, entre altres, personal de la Conselleria de Medi Ambient, els alcaldes de Vistabella i Xodos, representants de sindicats, associacions de veïns i associacions locals, el president de la Federació de Muntanya de la CV, així com persones propietàries. Com a convidats també van assistir agents mediambientals i l'equip d'educació ambiental del parc.

La reunió va ser dirigida pel president de la Junta, Amat Sánchez, i la Tècnica de Gestió d'Espais Naturals Protegits encarregada del PN Penyagolosa, Eva Mestre, qui va actuar com a secretària i va ser la responsable d'exposar el contingut dels diversos apartats que arreplega la Memòria d'Activitats del PN Penyagolosa i MN Camí dels Pelegrins de les Useres de 2023.

Posteriorment, es va procedir a informar sobre la recentment publicada resolució de circulació de vehicles i sobre el projecte de regulació d'usos en les zones d'aparcament habilitades al parc natural.

Tant al llarg de l'exposició com al final de la reunió, en un punt del dia específic, va haver-hi espais per a la participació de totes les persones assistents en el qual es van plantejar i van respondre dubtes, es van fer propostes i es van exposar inquietuds.

La Junta Rectora té el caràcter d'òrgan assessor, consultiu, representatiu i de participació, canalitzant les iniciatives gestores de les administracions, els propietaris i els col·lectius públics i privats directament relacionats amb els objectius de protecció d'aquest espai natural protegit en els àmbits administratiu, econòmic, social i cultural. És, per tant, un òrgan col·legiat col·laborador de la Conselleria de Medi Ambient, Infraestructures i Territori en la gestió del parc natural.

Està previst realitzar una nova reunió a la fi de l'any en curs per a presentar la memòria de gestió de l'annualitat 2024.

Participants de la reunió ordinària de la Junta rectora.

Nova resolució per a la regulació de la circulació de vehicles de motor al P.N. Penyagolosa

El 3 de juliol d'aquest any es va publicar al DOGV la *RESOLUCIÓ de 2 de juny de 2025, de la Direcció General de Medi Natural i Animal, per a la regulació de la circulació de vehicles de motor en el Parc Natural de Penyagolosa i la seua àrea d'influència.*

Aquesta resolució té com a objectiu regular la circulació de vehicles a motor per les pistes forestals del parc natural i la seua àrea d'influència mitjançant barreres de control d'accés com a mesura dissuasiva per a accedir a la base del Penyagolosa.

Aquestes barreres estan col·locades des de 2021 i funcionen des d'aleshores sense generar problemes, però amb la publicació del nou decret forestal de 2023 es va fer pertinent la redacció i aprovació d'una resolució específica per al parc natural que donara continuïtat a aquesta mesura i informara de la ubicació exacta de les barreres.

Totes les persones amb dret de servitud de pas que volen accedir als seus terrenys, masos, espais de treball, etc. poden demostrar el seu dret de pas mitjançant una targeta que és facilitada per part de la direcció del parc després de contactar amb el centre d'interpretació i aportar la informació sol·licitada.

Aquest tipus de mesures contribueixen a la bona conservació del parc natural evitant les massificacions en ecosistemes sensibles; a garantir la seguretat del bosc i les persones per facilitar l'accessibilitat del mitjans i efectius de prevenció i emergència; a propiciar el respecte pels terrenys de gestió pública i de propietat privada; i, a més, a que totes les persones autòctones i visitants puguin gaudir d'una experiència satisfactòria de contacte amb la natura.

Per a més informació consultar el contingut de la resolució en la pàgina web del parc natural o directament en el següent [enllaç](#).

LA FITXA

Gerani de Penyagolosa (Erodium celtibericum)

Hi ha alguns ambients en els quals la supervivència sembla quasi impossible. Elevades altituds, temperatures extremes, forts vents i terrenys pobres i pedregosos li ho posen massa difícil a la majoria d'espècies. Però no és el cas del nostre protagonista: **el gerani de Penyagolosa**, o també anomenat gerani de Cavanilles, a causa de la detallada descripció de l'espècie que va fer l'il·lustre botànic quan va recórrer estes terres.

Es tracta d'una herba perenne de 5 a 25 cm, amb forma de coixí, de cep llenyós i amb les fulles de color verd grisenc. Les seues vistoses flors són de color blanc a rosat, mesuren uns 2 cm i apareixen de maig a setembre.

És una planta que creix únicament en la part oriental del Sistema Ibèric. A la província de Castelló, a més d'al voltant del cim del Penyagolosa, la podem trobar al pic de Cruces (Cortes d'Arenós).

Ha sigut molt utilitzada al llarg del temps pels habitants de la zona pel fet que posseïx múltiples propietats medicinals.

En l'actualitat, un dels principals problemes als quals s'enfronta al parc natural és la xafada que produeixen els visitants que ascendixen al pic. Per això, és molt important respectar el recorregut marcat per a evitar la proliferació de sendes, i tindre molta cura per a no danyar al nostre pas a esta planta tan especial, així com a la resta de la vegetació que l'acompanya.

Gerani de Penyagolosa
Foto: arxiu del parc natural

Educació ambiental

Durant el primer quadrimestre de l'any vam realitzar diferents activitats d'interpretació del patrimoni i educació ambiental, tant dirigides al públic general, com a centres educatius.

Al mes de juny vam fer l'última activitat del curs amb el CRA de Penyagolosa, concretament amb l'aulari de Vistabella del Maestrat. Per a finalitzar el projecte de l'aigua que l'alumnat de l'escola havia estat treballant, es va fer un recorregut per les fonts del poble en el qual es van repassar alguns dels conceptes que havien après i es va posar en relleu la importància que té l'aigua per al modelatge del terreny, així com per a la vida de tots els éssers vius. Així vam acabar les activitats amb escolars d'aquest curs les quals reprendrem al mesos de setembre i octubre.

Per altra banda, hem fet activitats obertes d'interpretació del patrimoni en caps de setmana, les quals descrivim a continuació.

El mes de maig vam fer un passeig interpretatiu caminant al llarg d'un tram del camí de Sant Joan a Puertomingalvo, passant pel Mas Roig i la Torre Mosquit, **"Pels antics camins de Penyagolosa"**. En un recorregut no tan llarg, vam poder apreciar significatius canvis de paisatge i vam poder gaudir d'algunes vistes panoràmiques. Vam descobrir diferents espècies vegetals i animals, així com els seus hàbitats. Vam parar especial atenció en les aus i vam parlar de com era la vida als masos, com aquesta vida estava determinada pel territori i alhora, com el transformava.

El mes de maig també vam fer l'activitat **"Els arbres ocults de Penyagolosa"**: Un passeig per a conèixer un arbre centenari i la vegetació que l'envolta.

Inici d'activitat al centre d'interpretació

Al mes de juliol, vam tornar a fer el recorregut des de Sant Joan fins a la Font de l'Espino amb l'activitat **"Les fonts de Penyagolosa: la Font de l'Espino"**, proposta que és sempre molt exitosa, on vam parlar dels usos tradicionals de la zona i les espècies de flora més característiques.

A més, també al juliol, els nostres companys de Cel Fosc i la Coordinadora en Defensa dels Boscos del Túria, fidels a la seua cita anual al Penyagolosa, van parlar-nos en l'activitat nocturna **"La nit és necessària"** dels efectes negatius de la contaminació lumínica per a la fauna i per a la salut de les persones. Després, tot patint els efectes d'una nit estival particularment freda, vam poder gaudir d'una observació astronòmica espectacular fins la mitjanit.

Per al mes d'agost teníem previst fer una meravellosa activitat de sobre les papallones de Penyagolosa, però vam haver d'ajornar-la a setembre perquè a mitjan mes patíem altes temperatures i risc d'incendi i es van restringir les activitats dins del parc natural.

Quan ja va baixar la calor vam poder dur a terme l'activitat **"Penyagolosa a l'estiu. La Pregunta"** on vam conèixer els secrets d'un indret molt transitat però poc conegut al Parc Natural de Penyagolosa. Espai protegit des de 1998 com a microreserva de flora, el barranc de la Pregunta és sempre un lloc de descobriment i aprenentatge.

El manteniment del parc

Els treballs de les brigades

Brigada del Parc Natural de Penyagolosa

En l'últim quadrimestre, de maig a agost, una part del treball ha anat dirigit a la neteja de les fonts, faena que a més comporta l'arrebossat amb ciment de les seues basses i abeuradors així com reparacions en les conduccions i substitució d'elements deteriorats o trencats. Així doncs, s'ha actuat en fonts com L'Espino, La Randera, El Fontanal, La Font Coberta, Els Possos, La Font del Pi i les fonts de l'ermitori de Sant Joan de Penyagolosa.

A conseqüència d'una primavera generosa en pluja tenim la proliferació de l'herba, que cobreix les àrees d'ús públic (sendes, pistes, fonts, berenadors,...) del parc natural, i el control de la qual comporta una altra tasca important: el desbrossament. El desbrossament no sols ajuda a mantindre nets els accessos a aquestes esmentades àrees sinó que a més ajuda a previndre el risc d'incendis.

En aquest sentit, en el de prevenció d'incendis, s'ha dut a terme una altra important labor i és la retirada de restes vegetals. Com venim informant en anteriors butlletins la persistent sequera ens ha deixat gran quantitat d'arbres morts que suposen un volum molt important de combustible disponible. La brigada ha fet un gran esforç en la seua eliminació a través de la tala, triturat i aportació de l'encenall resultant al sòl. Aquest tipus de pràctica en la gestió de les restes és molt beneficiosa ja que la matèria orgànica triturada es descompon abans, enriqueix la terra amb nutrients, millora l'estructura del sòl i augmenta el seu grau d'humitat.

Brigada del Monument Natural del Camí dels Pelegrins de les Useres

Amb la finalitat de ser conscients de qualsevol incidència que haja pogut ocórrer, durant aquest segon quadrimestre de 2025 la brigada del Camí dels Pelegrins s'ha dedicat a repassar tot el recorregut al llarg dels quatre termes municipals pels quals discorre el camí entre les Useres i Sant Joan de Penyagolosa, duent a terme al seu pas múltiples i variades intervencions com són la retirada de pedres, reparació de solides, eliminació de branques i arbres caiguts, desbrossaments, arranjamant de despreniments en el terreny, reconstrucció d'empedrats, restauració de patrimoni, etc.

D'altra banda, com a labor de manteniment de la senyalització de l'itinerari, s'han desmuntat els cartells de fusta per a repassar la pintura de les lletres i reparar o substituir aquells que presentaven desperfectes. A més se'ls ha donat una capa d'oli de llinosa que nodreix a la fusta i la protegeix de l'acció dels insectes i de les inclemències de l'oratge.

Com no, igual que per a la brigada del parc, també han sigut molt importants les labors de desbrossament i eliminació de restes vegetals.

**Vols col·laborar amb el parc?... Envia els teus articles i
fotos a:
parque_penyagolosa@gva.es**

Redacció: Equip d'educació ambiental del P.N de Penyagolosa i M.N

Camí dels Pelegrins de les Useres

Parc Natural de Penyagolosa

964 76 08 38

parque_penyagolosa@gva.es

<http://parquesnaturales.gva.es/va/web/pn-penyagolosa>

Centre d'interpretació del parc natural: darrere de l'Ermitori de Sant Joan
de Penyagolosa

12135 Vistabella del Maestrat, Castelló

Anotacions

Gràcies a totes les persones que han participat en l'elaboració d'este butlletí aportant els seus textos i fotos. Agraïment especial a Sandra Tur Kim per l'elaboració de les notícies de natura. Sense vosaltres no seria possible!